

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мединец В. Д. Экологический эффект времени возобновления весенней вегетации. // В кн. : Пшеница. – К.: Урожай, 1977. 364 с.
2. Мединец В. Д. Весеннее развитие и продуктивность озимых хлебов. Москва.: Колос, 1982. 182 с.
3. Созінов А. А., Козлов М. Г. Повышение качества зерна озимых пшениц. – М.: Колос, 1970. 123 с.
4. Толстоусов В. П. Удобрения и качество урожая. – М.: Агропромиздат, 1987, с. 3-12.

УДК 528.4

Романко Р. М. (Україна, Київ)

СТАН ЗЕМЕЛЬ ТА ЙОГО ЗМІНИ В ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. На початку 2011 року набрав чинності Закон України «Про Основні засади (Стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» (№2818-17). Згідно з цим законом антропогенне і техногенне навантаження на навколишнє природне середовище в Україні у кілька разів перевищує відповідні показники у розвинутих країнах світу. Стан земельних ресурсів України близький до критичного. За період проведення земельної реформи значна кількість проблем у сфері земельних відносин не лише не розв'язана, а й загострилася [1].

Актуальність. Серед земель України найбільшу частку займають землі сільськогосподарського призначення (71 відсоток), 78 відсотків з яких є ріллею.

На всій території поширені процеси деградації земель, серед яких найбільш масштабними є ерозія (близько 57,5 відсотка території), забруднення (близько 20 відсотків території), підтоплення (близько 12 відсотків території). Зменшується вміст поживних речовин у ґрунтах, а щорічні втрати гумусу становлять 0,65 тонни на 1 гектар [1].

Проблеми у сфері охорони земель значною мірою зумовлені незавершеністю процесу інвентаризації і автоматизації системи ведення державного земельного кадастру, недосконалістю землевпорядної документації та недостатністю нормативно-правового забезпечення, проведення освітньої та просвітницької роботи, низькою інституціональною спроможністю відповідних органів виконавчої влади [1].

Важливим інструментом вирішення цих проблем є моніторинг стану земель, довілля та контроль у сфері охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки. Крім того, до основних принципів національної екологічної політики в галузі моніторингу належить запобігання надзвичайним ситуаціям природного і техногенного характеру, що передбачає аналіз і прогнозування екологічних ризиків, які ґрунтуються на результатах стратегічної екологічної оцінки, державної екологічної експертизи, а також державного моніторингу навколишнього природного середовища. Визначено стратегію, згідно якої величезне значення в досягненні поставлених цілей і завдань належить розвитку до 2015 року державної системи моніторингу навколишнього природного середовища шляхом її модернізації, посилення координації діяльності суб'єктів моніторингу та вдосконалення систем управління даними як основи для прийняття управлінських рішень [1].

Мета та завдання. Дослідити стан земельних ресурсів Чернівецької області та їх зміни в контексті динамічних перетворень умов навколишнього середовища зумовлених як природними, так і антропогенними факторами.

Аналіз основних результатів

Земельними кодексом України в ст. 191 визначено, що моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів [2].

Більш детально тлумачить склад і зміст моніторингу земель Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про моніторинг земель», згідно якої моніторинг земель складається із систематичних спостережень за станом земель (агрохімічна паспортизація земельних ділянок, зйомка, обстеження і вишукування), виявлення у ньому змін, а також проведення оцінки:

- стану використання земельних ділянок;
- процесів, пов'язаних із змінами родючості ґрунтів (розвиток водної і вітрової ерозії, втрата гумусу, погіршення структури ґрунту, заболочення і засолення), заростання сільськогосподарських угідь, забруднення земель пестицидами, важкими металами, радіонуклідами та іншими токсичними речовинами;
- стану берегових ліній річок, морів, озер, заток, водосховищ, лиманів, гідротехнічних споруд;
- процесів, пов'язаних з утворенням ярів, зсувів, селевими потоками, землетрусами, карстовими, кріогенними та іншими явищами;
- стану земель населених пунктів, територій, зайнятих нафтогазодобувними об'єктами, очисними спорудами, гноєсховищами, складами паливно-мастильних матеріалів, добрив, стоянками автотранспорту, захороненням токсичних промислових відходів і радіоактивних матеріалів, а також іншими промисловими об'єктами.

Стан земельного фонду оцінюється шляхом аналізу ряду послідовних спостережень і порівнянь одержаних показників [3].

Стан (condition, state, status) – 1) обставини, умови, в яких хто-, що-небудь перебуває, існує; ситуація, зумовлена певними обставинами, умовами. Сукупність ознак, рис, що характеризують предмет, явище в даний момент відповідно до певних вимог щодо якості, ступеня готовності тощо; 2) сукупність величин, що характеризують фізичні ознаки тіла. Характер розташування, взаємодія і рух часток речовини [4].

Зміна (дія) change, changing; alteration; (часткова) modification; (відхилення) variation - перехід, перетворення чого-небудь (стану, руху, ознаки, властивості тощо) у щось якісно інше; змінювання [4].

Довкілля (environment) - 1) навколишнє середовище; 2) природні умови, оточення, у якому існує жива істота, організм [4].

Останнім часом, як в світі в цілому, так і в Україні зокрема, відбувається значна активізація небезпечних процесів як техногенного так і природного походження, що спричиняють значні екологічні, матеріальні та соціальні збитки.

Для території Чернівецької області кризові стихійні явища можуть проявлятися у різноманітних природно-кліматичних та геоморфологічних умовах, оскільки територія області поділяється на рівнинну, передгірську та гірську, для яких види, характер, масштаби, а отже причини і наслідки цих явищ суттєво відрізняються.

На території області структуру небезпечних екзогенних геологічних процесів в основному складають повені та паводки, зсуви, карстоутворення, селі та річкова ерозія.

Особливо значних збитків зазнає Чернівецька область від повеней та паводків, частота яких протягом останнього десятиріччя значно збільшилась. Так, протягом 2008-2010 рр. територія західної України двічі потерпала від літніх повеней, що носили катастрофічний характер, як за масштабами прояву, так і за розмірами завданої шкоди.

В липні 2008 року на території Львівської, Закарпатської, Тернопільської, Чернівецької та Івано-Франківської областей було підтоплено 40601 житловий будинок і 33882 га сільськогосподарських угідь, пошкоджено 360 автомобільних і 561 пішохідних містів, розмито 680,61 км автомобільних доріг. Загальні збитки від повені оцінювалися на суму 3 - 4 млрд. гривень.

Окрім Західної України постраждали від повені сусідні регіони Молдови, Румунії, Словаччини та Угорщини [4]. Аналіз підтоплених земель, на території окремо взятих двох районах Чернівецької області, свідчить, що їх площі в розрізі сільських рад коливаються від 8,6% до 40,4 % від їх загальної території, та в середньому складають 21,3% в Новоселицькому районі та 13,9 % в Герцаївському районі. В середньому по обох районах підтоплення складає 18,8 %. Внаслідок цього відбулися зміни як якісного так і кількісного складу земельних ресурсів, що потребує їх врахування в земельно-кадастровій документації шляхом внесення змін чи повного оновлення.

Поряд із повенями, значну екологічну та економічну шкоду Чернівецькій області завдають зсуви. Тут зафіксовано 1612 зсувних ділянок, більшість з яких є тимчасово-стабілізованими давніми зсувами загальною площею 73215 га., з них 240 активних зсувів на площі 26040 га. Останні катастрофічні активізації зсувів відбувалися в 1969, 1979 році, навесні 1996, влітку 2008, 2010 років та на початку 2011 року. Аналізуючи розповсюдженість цього явища за розробленою нами схемою поширення зсувів (рис. 1), було зроблено висновок, що не завжди велика кількість зсувних ділянок на території адміністративного утворення співпадає із їх більшою загальною площею. Так, наприклад, в Кельменецькому районі зсувів налічується 179, але загальна їх площа складає 20,36 км², тоді як у Герцаївському районі - 78 ділянок на площі 163,88 км².

Наступним екзогенним процесом, що спричинений як природним, так і антропогенним впливом на довкілля є карст. Площа його розповсюдження на території краю досягає 23700 га, де кількість проявів складає до 4 одиниць на 1 га.

Активні карстові процеси поширені на площі 4900 га. Відкритий активний прояв карстового процесу спостерігається на окремих ділянках в межах сіл: Киселів та Кліводин Кіцманського району, Веренчанка, Товтри та Погорілівка Заставнівського району, Мамалига, Подвірна, Несвоя Новоселицького району, Данківці, Дарабани, Рашків Хотинського району.

Під час проведення даного дослідження, також було встановлено, що в області нараховують близько 70 селевих водотоків, які розповсюджені в гірській її частині та у Вижицькому та Путиському районах.

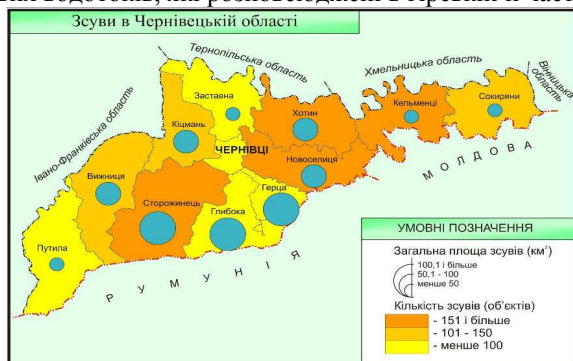

Рис. 1. Схема прояву зсувних процесів на території Чернівецької області

Останні руйнівні прояви цього процесу були зафіксовані в 1999 р., проте відсутність регіональної активізації селів протягом останніх 35-40 рр. призвела до значного накопичення кам'яного матеріалу в руслах середніх та малих потоків, який може бути втягнутий в селеві потоки. В межах Чернівецької області переробка берегів спостерігається на правому схилі Дністровського водосховища довжиною близько 80 км. Кількісні характеристики цього процесу мало вивчені. Річкова ерозія відмічена в басейнах річок Прут, Черемош, Сірет по всій їх довжині, приймаючи активну участь в процесі рельєфоутворення всієї території.

Особливої уваги при аналізі розвитку річкової ерозії заслуговує питання неконтрольованого відбору піщано-гравійних сумішей з русел рік Прут, Черемош, Сірет та їх приток. Інтенсивний відбір гравію безпосередньо з русел рік призвів до значного загального пониження базисів ерозії річок, що в умовах інших інтенсивних процесів рельєфоутворення призводить до пониження стійкості схилів та зміни гідрогеологічного режиму басейнів річок. Наслідком цього процесу є активізація зсувів та бокової ерозії, а також виснаження водоносних горизонтів.

Проаналізувавши основні негативні явища на території Чернівецької області можна зробити наступні висновки про можливі варіанти зміни стану земель та пов'язані з ними наслідки, які представлені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Можливі варіанти зміни стану земель та пов'язані з ними наслідки

№	Стан (показник)	Зміни стану (показника)	Наслідки
1.	Земельні ділянки піддані дії зсувних процесів	1. Зміна поверхні земельної ділянки 2. Псування і знищення земельних угідь 3. Втрата родючості 4. Руйнування об'єктів нерухомості	1. Неможливість подальшого використання за призначенням 2. Загострення екологічної ситуації 3. Активізація інших деградаційних процесів
2.	Земельні ділянки піддані дії річкової ерозії, переробці берегів водосховищ	5. Пониження базисів ерозії річок 6. Зміна природнього рельєфу 7. Зниження стійкості схилів 8. Зміни гідрогеологічного режиму басейнів річок	4. Активізація зсувів 5. Бокова ерозія 6. Виснаження водоносних горизонтів
3.	Земельні ділянки піддані дії карстових явищ	9. Утворення западин та провалів земної поверхні 10. Зміна рельєфу	7. Неможливість подальшого використання за призначенням
4.	Земельні ділянки піддані дії підтоплення	11. Часткове або повне підтоплення земель 12. Підняття рівня підземних вод 13. Втрата родючості 14. Руйнування об'єктів нерухомості 15. Псування і знищення земельних угідь 16. Винос кам'яного матеріалу 17. Зміна природнього рельєфу	8. Тимчасова неможливість використання земель 9. Значні економічні, соціальні та екологічні збитки
5.	Земельні ділянки піддані дії сельових потоків	18. Винос кам'яного матеріалу 19. Зміна поверхні земельної ділянки 20. Псування і знищення земельних угідь 21. Втрата родючості 22. Руйнування об'єктів нерухомості	10. Тимчасова чи повна неможливість використання земель 11. Значні економічні, соціальні та екологічні збитки

Висновки

Значна щільність та інтенсивність екзогенних геологічних процесів на території краю диктує необхідність систематичного контролю за умовами їх розвитку.

Вдосконалення теоретико-методологічних основ моніторингу земель, вивчення їх стану і змін пов'язаних із дією негативних процесів і явищ природного та антропогенного походження сприятиме вирішенню правових, техніко-економічних, організаційно-господарських заходів щодо регулювання земельних відносин, формування сталого землеволодіння (землекористування), охорони та відтворенню природних ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Основні засади (Стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» №2818-17 від 21.12.2010 року.
2. Земельний кодекс України №2768-14 від 25.20.2001 року.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про моніторинг земель» №661-93-п від 20.08.1993 року.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
5. Паводок_на_заході_України_2008_року. - [Електронний ресурс] / Вікіпедія. Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Повінь_на_заході_України_2008

УДК 616 – 092.11 : 635.05 : 547

**Сергета І. В., Осадчук Н. І., Мостова О. П., Зайцева К. А., Малачкова Н. В., Браткова О. Ю.,
Александрова О. С., Теклюк Р. В., Дударенко О. Б., Дунець І. Л., Стоян Н. В., Сергета Д. П.
(Україна, Вінниця)**

МОНІТОРИНГ СТАНУ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В СУЧАСНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ УМОВАХ

Проведення комплексної оцінки стану здоров'я людини на сучасному етапі розвитку медичної науки зумовлює нагальну потребу у вивченні комплексу критеріїв, що мають як суто медичне, так і важливе